
UZ 80. OBLJETNICU GRADSKOG MUZEJA VARAŽDIN, 1925. - 2005.

LJERKA ŠIMUNIĆ □ Gradski muzej Varaždin, Varaždin

---

sl.1. Gradski muzej Varaždin je 2005. obilježio 80. godina postojanja i rada
Stari grad snimljen iz zraka

Nakon Zagreba, Splita i Osijeka, u Varaždinu je početkom 20. stoljeća pokrenuta inicijativa za osnutak muzeja. Velikom *Kulturnohistorijskom* izložbom, održanom tijekom ljetnih mjeseci 1923. godine u gimnazijskoj zgradi, organizatori su pokazali svojim sugrađanima i mnogobrojnim gostima bogatstvo i raznolikost povijesnih i umjetničkih predmeta čuvanih u gradu i njegovoj okolici. Izložbu je organizirao Izložbeni odbor sastavljen od 25 članova pod predsjedanjem Nikole Pečornika. U tome su važnu ulogu imali profesori varaždinske gimnazije, a jedan od njih bio je budući dugogodišnji tajnik Muzealnog društva i prvi ravnatelj Muzeja profesor Krešimir Filić. Tadašnji tisak, domaći i inozemni, iscrpno je izvještavao o izložbi, njezinoj koncepciji, eksponatima i broju posjetitelja proglašivši je prvorazrednim kulturnim događajem godine. Bilo je očito da su u Varaždinu sazreli uvjeti za osnutak muzeja sa zadaćom *stalnog čuvanja i izlaganja povijesnog i kulturnog blaga Varaždina* (*Narodni sporazum*, 26. srpnja 1923.).

Osnovano je Muzealno društvo, a njegov je Privremeni odbor pripremio Pravilnik Varaždinskog muzealnog društva čija je osnovna zadaća bila osnutak muzeja i skupljanje starina na području grada Varaždina i Varaždinske županije.

Članovi novoosnovanoga Muzealnog društva dijelili su se na počasne članove, dobrotvore, utemeljitelje i redovite članove. Muzej je trebao biti smješten u gotičko-renesansnoj utvrdi Stari grad, koja je bila u vlasništvu grofovске obitelji Erdödy. Predviđeno je bilo da se Muzej svečano otvori u jesen 1925. godine, u povodu proslave 1000. obljetnice Hrvatskog Kraljevstva. Gradska uprava dodijelila je nekoliko soba u Starom gradu Muzealnom društvu tek u kolovozu 1925. godine. U kratkom vremenu srušeno je nekoliko pregrada na hodnicima prvoga i drugog kata, otvorene su dvorišne arkade, uređene izložbene prostorije, izrađene vitrine te preventivno očišćeni izložci.

Dana 16. studenog 1925. godine u deset sati ujutro

otvoren je Gradski muzej Varaždin. Tom je prilikom na južnoj gotičkoj kuli utvrde otkrivena spomen-ploča s tekstom: *U spomen tisućugodišnjice hrvatskog kraljevstva otvoren je 16. XI 1925. godine Varaždinski muzej.*

U lokalnom glasilu *Glas Međimurja i Zagorja* slikar Luj Pihler istaknuo je da je osnutak Muzeja potpomogla županijska i gradska vlast, predstavnici Crkve i građanstvo.

O prvom stalnom postavu saznajemo iz ondašnjeg tiska. Godine 1928. profesor Filić je detaljno opisao stalni postav, izložke i njihovo podrijetlo. Tek 1943. godine, uz 20. godišnjicu Muzealnog društva, objavljen je vodič *Varaždinski muzej* autora Krešimira Filića.

Koncepcijski, prvi muzejski postav slijedio je odrednice postavljene na velikoj *Kulturmohistorijskoj* izložbi iz 1923. godine. Osnovna mu je zadaća bila predstaviti bogatstvo i raznolikost artefakata umjetničkoga i povijesnog značenja kojima je obilovao Varaždin i okolna područja, bogata profanom i sakralnom spomeničkom baštinom.

Izložbene prostorije većim su dijelom bile na prvom katu utvrde. U prostranoj kružnoj kuli nalazili su se predmeti varaždinskih cehova: škrinje, vrčevi, stari alati, cimeri i posebno atraktivne zastave, bogato oslikane i ukrašene vezom. Renesansna dvorana bila je, prema pisanju suvremenika, posve ispunjena stilskim namještajem. U ostakljenim vitrinama čuvali su se povijesni dokumenti, insignije, među kojima je bio veliki srebrni pečatnjak grada Varaždina iz 1464. godine, rarietne knjige, nakit, lepeze i skupocjeni predmeti od stakla, porculana i kamenine. Među reprezentativnim portretima isticali su se onaj Marije Terezije i Josipa II. U jednom su ormaru bili izloženi prapovijesni nalazi, dok je dio sobe bio posvećen Vatroslavu Jagiću, filologu i jednome od najvećih poznavatelja slavenskih jezika i književnosti, rođenom Varaždincu.

U susjednoj, omanjoj prostoriji nalazili su se izložci vezani za ljekarništvo. Ta je prostorija ubrzo prozvana alkemijskom kuhinjom i svojim je sadržajem bila privlačna brojnim posjetiteljima.

Renesansni hodnik što završava istočnom okruglom kulom u kojoj je dvorska kapela svetog Lovre sa sakristijom bio je ispunjen oslikanim streljačkim metama, dok se u kapeli bili sakralni predmeti - drvena renesansna skulptura raspetog Krista, kazule, svijećnjaci...

U prizemlju južne gotičke kule, ukrašene kasnogotičkom reljefnom plastikom i kamenim klupama, smještena je omanja zbirka kamenih spomenika: skulptura Marije koja je nekad stajala ispred isusovačke crkve Marijina uznesenja, nadgrobni spomenik Jurja Jakopca i barokni kip nepoznatog muškarca.

S vremenom se stalni muzejski postav obogaćivao novim izlošcima i širio se na okolne prostorije Staroga grada. U prosincu 1925. godine Muzej se proširio na tri nove prostorije južnog krila prvog kata sa zbirakama

povijesnih portreta i grafika. Od sljedeće godine Muzej je dobivao redovitu godišnju subvenciju iz gradskog proračuna (za 1926. g. 2 500 dinara), iako su vlastiti prihodi Muzeja bili mnogo veći. U deset godina djelovanja Muzeja (1925.-1935.) varaždinska gradska općina financirala je Muzej s 89 000 dinara, dok su njegovi vlastiti prihodi iznosili 310 000 dinara. O ugledu Muzeja govori podatak da je godine 1928. Muzealno društvo imalo više od 300 članova koji su članarinama, donacijama i raznom drugom pomoći potpomagali njegov razvoj.

Prema riječima profesora Filića, građani i posjednici imanja oko Varaždina poklanjali su Muzeju građu za popunu fundusa.

Pozitivni odjek u stručnoj javnosti i oduševljenje Varaždinaca svojim muzejom bili su nagrada prvim muzealcima za obavljeni posao i poticaj za daljnje djelovanje jer je otvorenje Muzeja bio tek početak budućih opsežnih radova na prikupljanju građe, dobivanju i uređenju preostalih prostora u Starom gradu, a kasnije i cijelih zgrada unutar gradske jezgre za nove, sve brojnije zbirke. Zahvaljujući donatorima i dobročiniteljima, zbirke su ubrzano rasle. S novim prostorima situacija je postajala sve složenija jer je trebalo uvjeriti gradsku vlast da preostalim stanarima iz Staroga grada riješi stambeni problem kako bi se cijela utvrda mogla urediti za muzejske potrebe. Iseljavanje stanara teklo je sporo i uz dosta teškoća, ali sustavno, te su ubrzo otvoreni mala numizmatička zbirka i bidermajerski salon.

Početak tridesetih godina 20. stoljeća Muzealno društvo upozorava na potrebu sustavnog prikupljanja i izlaganja predmeta tradicionalne kulture varaždinskog kraja koji, prema njihovu mišljenju, sve više propadaju i nestaju. Godine 1933. u dvije sobe zapadnog krila Staroga grada otvoren je etnografski postav, zametak budućeg Etnografskog odjela Muzeja.

Od 1930. godine gradske vlasti financiraju osiguranje muzejskog fundusa i zgrade kod osiguravajućeg društva čija je ukupna vrijednost bila procijenjena na 1 000 000 dinara.

Sljedećih godina sustavno su se obnavljali pojedini dijelovi utvrde nakon što su iz njih iseljeni stanari. Usprkos nedostatnim sredstvima iz gradskog proračuna vrlo skromnim priljevima iz države, Muzealno je društvo namicalo znatna vlastita sredstva. Okupilo je mnoge ugledne i imućne članove koji su financijski pomagali obnovu muzejskih prostora, a poklonima umjetničkih i povijesnih predmeta obogaćivali njegov fondus (1934. godine Muzealno društvo ima 469 članova). Tako je uređena sjeveroistočna kula, prostor pokraj kapelice sv. Lovre pretvoren je u sakristiju s velikim baroknim sakristijskim ormarom majstora Mathiasa Sauera. U prizemlje su premješteni kameni spomenici kao zametak današnjeg lapidarija koji već ima 30-ak eksponata.

sl.2. Krešimir Filić, prvi ravnatelj Gradskog muzeja Varaždin

sl.3. Prof. Mira Ilijanić, ravnateljica Gradskog muzeja Varaždin u razdoblju od 1957. do 1973.

Na prvom katu južne okrugle kule smještena je knjižnica, koja je ujedno bila i ured.

Godine 1936. sastavljena je oporuka gradskog vijećnika Srećka Jacominija, posljednjeg potomka stare varaždinske obitelji, kojom cijelu svoju imovinu sastavljenu od umjetnina, stilskog pokućstva, fotografija, nakita, oružja, uporabnih predmeta i dokumenata nakon svoje smrti ostavlja Muzeju (oko 300 predmeta). Sličnu je oporuku tri godine prije sastavio Jacominijev rođak Đuro Ritz, izrazivši želju da se njegovi predmeti *smjeste pokraj starinah moga rođaka Felixa Jacominija* (citirano iz oporuke).

Uz 10. godišnjicu Muzeja otvoren je salon u stilu drugog baroka, donacija varaždinskoga gradskog vijećnika Đure Ritza, i promovirana je *Spomenica Gradskog muzeja Varaždin, 1925.-1935.* Spomenica je bila prva u nizu kasnijih mnogobrojnih muzejskih publikacija čiji je pretisak ponovljen 1995. godine, uz proslavu 70. obljetnice Muzeja, a publikacija je 1997. godine dopunjena recentnom *Spomenicom*. Sadržavala je vrijedne priloge iz povijesti Varaždina i varaždinskoga kraja (K. Filić: *Varaždinski gradski suci /načelnici/*; A. Wissert: *Bilješke o nekim varaždinskim kućama*, tekst požunskog statuta; dr. i mr. A. Krajanski: *O statutu Varaždinskog ceha ranarnika, brijača i kupalištara* iz god. 1557.; S. Vuković: *Istraživanje prethistorijskog nalazišta u spilji Vindiji kod Voće*).

Velika i vrijedna zbirka s predmetima varaždinskih cehova dobila je 1937. godine svoj prostor u pregrađenoj kružnoj zapadnoj kuli. Naknadno ugrađen ophodni drveni balkon, ograđen balustradom, poslužio je za izlaganje zastava, cimera i ostalih predmeta varaždinskih cehova.

Od samih početaka Muzej je prema svojim mogućnostima otkupljivao građu, pojedinačne predmete ili cijele

zbirke. Tako je od 1940. godine otkupljena prapovijesna zbirka Stjepana Vukovića, istraživača spilje Vindije i nalazišta u okolici Varaždina. Na prvom katu sjevernog krila utvrde izloženi su otkupljeni predmeti. To je bio nukleus budućega Prethistorijskog odjela, kasnije preasloga u Arheološki odjel Gradskog muzeja Varaždin.

Uz poslove obnove dvorca uređivala se i okolica Staroga grada, Kule stražarnice i Padovčeva trga (današnji Stančićev trg). Gradska uprava surađivala je 1930-ih godina s nekoliko stručnjaka koji su ponudili svoja prostorna i hortikulturalna rješenja uređenja cijelog okoliša omeđenog ulicama Vladimira Nazora, Stanka Vraza i Uršulinskom ulicom. Inženjer Gerhardt Gasser izradio je snimku Staroga grada s okolicom koja je poslužila profesoru Bruni Baueru kao osnova za izradu projekta parkovne arhitekture. Sustavna regulacija terena i postupno pretvaranje u zeleni gradski perivoj započelo je 1938. godine, iako su sporadični radovi provođeni desetak godina prije. Nekako u isto vrijeme obavljali su se radovi na uređenju Kule stražarnice i okolnog prostora, uključujući i Padovčev trg. Srušena je ruševna prizemnica, prigradena uz Kulu, uklanjanjem zemlje oko njezina podnožja otkriveni su kameni klesani blokovi, izgrađen je drveni pokretni most na njezinoj istočnoj strani s obzidanom pristupnom rampom, dok je s južne strane napravljen drveni balkon. Okolni teren pretvoren je u parkove i zasađen je crnogorično drveće. U Kulu se ulazilo drvenim stubištem s natkrivenim podestom sa sjeverne strane. U obnovljenoj Kuli udomljena je 16. studenog 1939. godine novoosnovana Moderna galerija hrvatske umjetnosti. U vrijeme njezina osnutka bila je to treća galerija suvremene umjetnosti u Hrvatskoj. Varaždinskim muzealcima stručnu su i kolegijalnu pomoć pružili umjetnici Ivo Režek, Kamilo Ružička i Tomislav

sl.4. Stjepan Vuković, voditelj
Prehistorijskog odjela GMV

sl.5. Franjo pl. Košćec, prvi voditelj
Entomološkog odjela GMV

Krizman. U unutrašnjem prostoru prvog kata bile su izložene slike, a na otvorenom trijemu skulpture. Taj prvi galerijski postav obuhvatio je djela renomiranih umjetnika Celestina Medovića, Menci Klement Crnčića, Miroslava Kraljevića, Vladimira Becića, Vlahe Bukovca i drugih, a bila su posuđena iz fundusa zagrebačke Moderne galerije. U isto vrijeme Galerija je započela sustavno prikupljati djela starih europskih i domaćih majstora te radove recentnih domaćih umjetnika.

Danas, nakon gotovo šezdeset godina djelovanja Galerije starih i novih majstora, od 1950. godine smještene u baroknoj palači Sermage, njezin fundus ima više od 2 000 umjetnina.

Uz 15. obljetnicu Muzeja otvorena je u Starom gradu nova izložbena jedinica s predmetima iz ostavština dvojice slavni Varaždinaca; ilirca, povjesničara i našega prvog konzervatora Ivana Kukuljevića Sakcinskog, te filologa i slavista Vatroslava Jagića.

Početkom Drugoga svjetskog rata stalni je postav Galerije premješten jer je Kula dobila vojni značaj. Ratnih godina najviše se radilo na uređenju parkova u okolici starogradskog kompleksa, bedema i grabišta, žitnice i Kule stražarnice.

Do 1941. godine Krešimir Filić sve je poslove u Muzeju obavljao volonterski, uz svoj redoviti posao profesora povijesti i zemljopisa u varaždinskoj gimnaziji. Napokon je odlukom tadašnjeg Ministarstva premješten u Muzej, a 1945. godine postavljen je na mjesto ravnatelja.

Godine 1943., uz obilježavanje 20. godišnjice Varaždinskoga muzealnog društva, promoviran je vodič *Varaždinski muzej* na hrvatskom i njemačkom jeziku. Tekst je potpisao Krešimir Filić, a likovnu opremu

akademski slikar Pavao Vojković. Uz povijest Muzeja vodič sadržava detaljan opis 23 sobe stalnog postava s izlošcima.

Posljednjih dana Drugoga svjetskog rata saveznička je bomba pogodila Kulu stražarnicu. Krovšte i prvi kat bili su teško oštećeni. Kad je nekoliko godina kasnije Kula obnavljana, nije joj bio vraćen prethodni izgled, već je dobila izgled rustikalnoga kamenog zdanja s otvorenim prostorom na katu. Sljedećih 40-ak godina nije imala nikakvu konkretnu namjenu.

U poslijeratnim uvjetima Muzej je nastavio prikupljati građu otkupima i poklonima. Sukladno novim socijalističkim zakonima, muzeji su bili ovlaštene preuzimati umjetničke i povijesne predmete iz podržavljenih objekata. Usto, država je počela sustavno otkupljivati djela domaćih likovnih umjetnika za muzeje i galerije. Na taj se način muzejski fundus iz godine u godinu znatno uvećavao.

Također je rastao broj posjetitelja, što je potaknulo muzejsku upravu da otvori Muzej javnosti nedjeljom i praznicima od 9 do 12 sati. Tadašnji tisak prati rad varaždinskog muzeja smatrajući ga jednim od najbogatijih i najuređenijih u državi, spominjući brojku od 10 000 posjetitelja tijekom 1948. godine.

U *Ilustriranom Vjesniku* iz 1947. godine spominju se tri *učenjaka*: Krešimir Filić, Stjepan Vuković i *botaničar* Franjo Košćec koji uređuju tri muzeja u Varaždinu (Kulturno-povijesni u Starom gradu, Prehistorijski i budući Entomološki odjel). Varaždinci su bili oduševljeni izložbom kukaca skupljača i kolekcionara Franje Košćeca, te je gradska uprava podržala prijedlog o osnivanju novoga muzejskog odjela čiji bi fundus činile njegove prirodoslovne zbirke. No tek je 1954. godine bio osiguran prostor na prvom katu ranoklasicističke palače Herzer za njihov smještaj. Godine 1959. profesor Košćec ih je donirao gradu Varaždinu odnosno Muzeju i postao prvim kustosom Entomološkog odjela.

Do 1957. godine, kad je Krešimir Filić bio umirovljen a njegovom nasljednicom postala Mira Ilijanić, dotadašnja kustosica i voditeljica kulturno-povijesnih i galerijskih zbirki, Gradski muzej Varaždin se, od početnih nekoliko soba u Starom gradu, proširio na šest odjela smještenih u utvrdi i palačama Herzer i Sermage te imao tendenciju kontinuiranog razvoja kako građom,

sl.6. Drugo dvorište Staroga grada iz prve četvrtine 20. stoljeća

sl.7. Otvoreње Gradskog muzeja Varaždin, 16. studenoga 1925.

sl.8. Prvi stalni postav Gradskom muzeju Varaždin u Starome gradu

tako i novim prostorima i zaposlenicima. Umjesto prvih muzealaca volontera, u Muzeju tada radi osam stalno zaposlenih i troje ugovornih djelatnika. Mira Ilijanić vodila je kulturno-povijesne i galerijske zbirke, Stjepan Vuković prapovijesne, Franjo Košćec entomološke, a Josip Runjak etnografske zbirke i zbirke narodne revolucije.

Povjesničarka umjetnosti Mira Ilijanić konceptijski je izmijenila stalni postav u Starom gradu. Primijenila je načelo zaokruženih vremenskih, tematskih i stilskih cjelina. Tada varaždinski muzej postaje prepoznatljiv po ambijentalnim prostorima od renesanse do secesije, koji su imali cilj u posjetitelja stvoriti percepciju o načinu života plemstva i građanstva tijekom pojedinih povijesnih razdoblja.

Nakon Drugoga svjetskog rata u cijeloj tadašnjoj socijalističkoj Jugoslaviji započinje obilježavanje postignuća oslobodilačkog rata i antifašističke borbe i tekovina socijalističke revolucije. Dlje zemlje osnivaju se muzeji ili odjeli narodne revolucije. Začetak varaždinskog Muzeja narodne revolucije bilježi se 1950., u palači Sermage, ali se ubrzo preselio u južno krilo Starog grada. Godine 1960. bio je obnovljen prvi kat zgrade nekadašnje isusovačke gimnazije (dio isusovačkog kompleksa sastavljenog od crkve Blažene Djevice Marije u Nebo Uzdignute, nekadašnjeg samostana i gimnazije). U tom je prostoru otvoren, za ono vrijeme suvremen, stalni postav narodne revolucije varaždinskog kraja. Autor postava bio je kustos Josip Runjak, a autor prostorne i likovne koncepcije akademski slikar

sl.9. Galerija starih i novih majstora (Palača Sermage) na Svačićevom trgu sa skulpturama Dušana Džamonje

sl. 10. i 11. Radovi na Palači Hertzer u kojoj se nalazi Entomološki odjel, 2005.

Pavao Vojković. Taj je postav 1983. godine novom muzeološkom jedinicom *Tito Varaždinu - Varaždin Titu* bio proširen na prizemlje zgrade. Odlaskom profesora Runjaka na mjesto direktora varaždinske gimnazije kustosicom postaje profesorica povijesti Ivanka Štager. Ubrzo se u Muzeju zapošljava povjesničarka umjetnosti Marija Mirković, zadužena za obradu galerijskih zbirki slikarstva, kiparstva i grafika, a od 1965. Jasna Tomičić, za vođenje kulturno-povijesnih zbirki.

Za vrijeme mandata ravnateljice Mire Ilijanić Muzej postaje članom Nacionalnog komiteta ICOM-a. U ICOM-ovoj pristupnici navodi se da je Muzej otvoren za posjetitelje svaki dan od 9 do 12 sati, da su stručna vodstva organizirana svaki puni sat i da je moguć prijam grupa i izvan uredovnog vremena, uz prethodnu najavu. Cijena ulaznica za odrasle iznosila je 20 dinara, a za djecu i vojnike 10 dinara.

Profesorica Ilijanić u muzejske prostore uvodi suvremenu opremu i organizira stalnu čuvarsku službu. Započinje višegodišnje istraživanje Staroga grada. Surađuje s muzejima i arhivima Austrije, Njemačke, Mađarske i Slovenije. Prepoznaje potrebu za novim depoima, preparatorskim radionicama, fotolaboratorijem, dvoranom za pedagoško-didaktički rad.

U brojnim dopisima gradskim i državnim tijelima upozorava na nedostatak stručnog osoblja s obzirom na velik broj muzejskih predmeta i potrebu njihova inventiranja i stručne obrade, te hitno traži sredstva za zaposlenje etnologa i povjesničara umjetnosti. Ističe važnost stručnog usavršavanja muzealaca i nabavu stručne literature. Tada je bio elektrificiran samo uredski prostor u Starom gradu dok se u ostali dio nisu mogli primati posjetitelji u popodnevnim i večernjim satima, osobito

zimi. U godišnji program ugrađuje sredstva potrebna za arhitektonsko snimanje Tvrđe kako bi se utvrdile pojedine faze gradnje.

Godine 1961. Narodni odbor općine Varaždin postao je osnivač Gradskog muzeja Varaždin, sa Savjetom muzeja kao upravljačkim tijelom. Sljedeće godine Muzej je upisan u Registar muzeja, a 1966. godine u Registar ustanova sa zadaćom sustavnog sređivanja, skupljanja, proučavanja i izlaganja predmeta i zbirki predmeta značajnih za kulturu, prosvjetu i znanost.

Tijekom 1960-ih i 1970-ih godina sporadično su se provodili građevni i obrtnički radovi u Starom gradu.

Profesorica Mira Ilijanić otišla je u mirovinu 1973. godine, a upravljanje Muzejom preuzela je prof. Jasna Tomičić, koja je tu funkciju obnašala do 1986. godine. Kustosom Kulturno-povijesnog odjela iste godine postaje Miroslav Klemm.

Cjelovite obnove palače Sermage i starogradske utvrde, uz provedena konzervatorsko-restauratorska istraživanja, najznačajniji su projekti realizirani u vrijeme Jasne Tomičić. Za muzejsku struku jednako je važno bilo osnivanje i opremanje preparatorskih radionica za keramiku i metal te za drvo, kao i fotolaboratorija, te zaposlenje dvojice preparatora i fotografa.

Pedeseta obljetnica Gradskog muzeja Varaždin bila je obilježena otvaranjem novih izložbenih jedinica - stakla i porculana u južnom krilu i arheološke izložbe u podrumu istočne kule.

Potres koji je 1982. godine pogodio varaždinsko područje uzrokovao je oštećenja mnogih objekata u gradu i okolici. Posebno je teško stradao Stari grad,

sl.12. "Svijet kukaca u šumi" dio novoga stalnog postava Entomološkog odjela, 1998.

bila je dovedena u pitanje njegova statička stabilnost te je trebalo hitno sanirati nastale štete. Prethodno provedeno arhitektonsko snimanje utvrde znatno je ubrzalo izradu projektne dokumentacije obnove, sanacije i rekonstrukcije Staroga grada. Obnova se provodila u šest faza i trajala je od 1983. do 1989. godine.

Pojedina faza obuhvaćala je jednu graditeljsku cjelinu od temelja do tavana. U sklopu prve faze započeli su radovi na zapadnom krilu, slijedila je zapadna kula, zatim sjeverno krilo te sjeverni obrambeni zid i istočna kula. Petom fazom bili su obuhvaćeni radovi na velikoj gotičkoj kuli, dok su u posljednjoj, šestoj fazi bili obnovljeni južna ulazna kula i jugozapadno krilo utvrde. Sanacija starogradskog kompleksa obuhvatila je arheološko i povijesno-konzervatorsko istraživanje i uređenje okolnog područja s bedemima i grabištima (u idejnom projektu - zelene površine) kao sedmu fazu i Kulu stražarnicu kao osmu fazu obnove.

Troškovi istraživanja, izrade projektne dokumentacije, restauratorskih, građevnih, obrtničkih i završnih radova prerasli su mogućnosti proračuna lokalne zajednice, te je Općina Varaždin potrebna sredstva namaknula samodoprinosom za sanaciju šteta od potresa.

Obnova Staroga grada bila je po svojoj cjelovitosti, opsegu i pristupu konzervatorskim istraživanjima, restauratorskim i građevnim rješenjima jedan od naj-složenijih sanacijskih zahvata na spomeniku kulture u tadašnjoj Jugoslaviji. Za vrijeme pripremnih radova te u rješavanju najrazličitijih problema koji su se pojavljivali tijekom izvođenja radova bio je uključen velik broj

stručnjaka različitih područja. Glavni projektant sanacije, koji je ujedno obavljao i stručni restauratorski nadzor, bio je dipl. ing. arh. Zvonimir Matica, djelatnik zagrebačkog Restauratorskog zavoda Hrvatske. Građevinska tvrtka Zagorje iz Varaždina radovima na Starom gradu stekla je reference za obnovu mnogih nepokretnih spomenika kulture u zemlji i inozemstvu.

Pošto je Jasna Tomičić 1986. godine postala direktoricom zagrebačkog Povijesnog muzeja Hrvatske, zamjenjuje ju akademski slikar Darko Sačić, dotadašnji kustos Galerije slika.

Te godine Muzej je organizirao izložbu *Kulturno blago Varaždina (Kunstschatze in Varaždin)* u austrijskim gradovima Fürstenfeldu i Bad Radkersburgu, s izborom najvrednijih predmeta iz fundusa Muzeja.

Paralelno s obnovom tvrde pripremao se novi stalni postav Kulturnopovijesnog odjela. Svečano otvorenje obnovljenoga Staroga grada s novim stalnim postavom održano je 16. studenog 1989. godine. U 33 muzeološke cjeline, s oko 450 izložaka, novi je postav slijedio osnovnu koncepciju prijašnjega. Sačuvao je stilske i tematske cjeline nastojeći ostvariti međusobno prožimanje obilježja tvrđavskoga graditeljskog kompleksa, dvora kao mjesta stanovanja i ambijentalnih unutrašnjih prostora određenih vremenskih razdoblja koji bi nam trebali približiti način života plemstva i građanstva u Varaždinu i okolici. To je možda najbolje komentirao Kenneth Hudson, predsjednik EMYA, prilikom obilaska Kulturnopovijesnog odjela: *Stalni postav izaziva u posjetitelju želju da s koferom ušeta u Muzej spreman na*

višednevni boravak u njemu. Prilikom ponovnog otvorenja stalnog postava promoviran je *Vodič Kulturnopovijesnim odjelom* autora Miroslava Klemma, kustosa Odjela.

U travnju 1990. godine v.d. ravnateljicom, a zatim i ravnateljicom postaje Ljerka Šimunić, dotadašnja kustosa Kulturnopovijesnog odjela. Taj je posao obavljala do srpnja 2004. godine.

Na temelju sačuvane dokumentacije je 1994. godine rekonstruirana Kula stražarnica kao sedma faza obnove starogradskog kompleksa. Vraćen joj je izgled iz druge polovice 16. stoljeća, uz neke izmjene zbog novonastale situacije poput drvenog stubišta jer više nije bilo izravnog prilaza sa zemljanih bedema porušениh u 19. stoljeću. Kula je napokon dobila namjenu - na kat su smješteni uredi, a u prizemlju je otvoren mali izložbeni prostor.

Obnova i uređenje varaždinske gotičko-renesansne utvrde Stari grad bio je jedan od najzahtjevnijih projekata zaštite 1980-ih godina u Hrvatskoj, a nakon završetka dobio je visoke ocjene domaće i inozemne stručne javnosti. Novi stalni postav za svoj je muzeološki pristup u prezentaciji kulturno-povijesnih zbirki, te povijesnih i graditeljskih obilježja tvrđe nagrađen nagradom *Pavao Ritter Vitezović*. Također je 1994. godine nominiran kao prvi hrvatski muzej za nagradu *Europski muzej godine* (EMYA - European Museum of the Year Award djeluje pod okriljem Vijeća Europe).

Komitej EMYA imenovao je 1995. godine Ljerku Šimunić nacionalnom korespondenticom za Hrvatsku, sa zadaćom promicanja hrvatske muzeologije i za predstavljanje novoustanovljenih muzeja i muzeja s novim muzejskim postavima za nagradu *Europski muzej godine*. Tu je dužnost obavljala do 2003. godine.

Devedesetih godina 20. stoljeća Muzej dobiva novi vizualni identitet. Akademski slikar Goran Merkaš oblikovao je logotip GMV-a u punom i inicijalnom obliku, memorandum, ulaznice za sve muzejske odjele, pozivnice, kataloge izložbi, posjetnice, knjižicu i iskaznicu školskog servisa. Tih je godina osmišljen edukativni projekt *Školski servis GMV*, namijenjen učenicima osnovnih i srednjih škola.

Promjene doživljava i galerijski stalni postav. U izložbeni prostor palače Sermage ugrađen je novi sustav rasvje-

sl.13. Detalj s izložbe *Varaždinske uršulinke - 300 godina od dolaska u Varaždin*

sl.14. Stalni postav Galerije starih i novih majstora, 1994.

sl.15. Renesansni kabinet i stolci, 16. st. (detalj renesansne sobe u stalnome postavu Kulturnopovijesnog odjela)

te prilagođen muzeološkim standardima, protuprovalni i protupožarni sustav. Izložena su djela europskih slikara od 16. do kraja 19. stoljeća, s novim *Vodičem* na hrvatskome, njemačkome i engleskom jeziku. Autorica novog stalnog postava i teksta *Vodiča* je Mirjana Dučakijević, voditeljica galerijskih zbirki. Nažalost, drugi dio postava s djelima domaćih umjetnika 20. stoljeća, predviđen za prizemlje palače, nije realiziran do danas. Gubitkom zgrade Povijesnog odjela (stara je varaždinska gimnazija kao dio isusovačkoga graditeljskog kompleksa predana novoosnovanoj Varaždinskoj biskupiji za potrebe ordinarijata) te su zbirke i dokumentacija Odjela "privremeno" smještene u palaču Sermage, u kojoj se nalaze i danas čekajući završetak obnove palače Herzer u kojoj će se konačno "udomiti".

Radovi na palači Herzer, odnosno na njezinu dijelu kojim se koristio Entomološki odjel našeg muzeja obavljali su se tijekom 1990-ih godina uz određene zastoje i prekide. Statički problemi i nesigurnost za publiku potaknula je složene radove na statičkoj konsolidaciji objekta. Entomološke zbirke proširile su se napokon na cijeli prvi kat palače, uz preuzimanje stana dotadašnjeg stanara Jovića. Zahvaljujući odobrenim sredstvima Ministarstva kulture i Grada Varaždina, započete su pripreme za novi, prošireni stalni postav Odjela. Uz obilježavanje Dana grada Varaždina, 6. prosinca 1998. godine otvoren je *Svijet kukaca*, novi stalni postav s 286 muzeoloških jedinica i 4 500 izložaka oblikovanih u osam tematskih cjelina. Izbor i stručnu obradu izložaka obavila je voditeljica entomoloških zbirki GMV-a Antica Bregović sa suradnicima iz Hrvatskog prirodoslovnog muzeja u Zagrebu, dok je oblikovanje prostornih cjelina s vitrinama bilo povjereno akadem-

sl.16. Dr. Vjekoslav Jarak, svojom donacijom suvremenih hrvatskih likovnih umjetnika značajno je obogatio fundus Galerije starih i novih majstora GMV

skom kiparu Draženu Trogrliću. Tom je prilikom promovirana knjiga posvećena kolekcionaru i utemeljitelju Odjela Franji pl. Koščecu autora dr. Josipa Balabanića. Dvije godine kasnije tiskan je *Vodič Svijetom kukaca* u hrvatskoj, engleskoj i njemačkoj verziji autorice Antice Bregović i dizajnerice akademske slikarice Lidije Šeler.

Po načinu prikazivanja, ljepoti i slikovitosti Koščecovih zbirki, *Svijet kukaca* zasigurno pripada među najljepše stalne postavbe te vrste, što potvrđuje i nedavna ICOM-ova godišnja nagrada za najbolji muzejski CD-ROM s područja edukacije mladih.

Gradski muzej Varaždin vjerojatno je jedini hrvatski muzej koji djeluje u pet objekata spomeničke vrijednosti u gradskoj jezgri i ima tri stalna postava, dok je četvrti - *Varaždin u pretpovijesti i povijesti*, u pripremi.

Naša bivša ravnateljica Mira Ilijanić oporučno je 1999. godine Muzeju darovala svoj stan u Draškovićevoj ulici 6, s namjenom da se tu smjesti zbirka vrijednih knjiga i muzejska knjižnica. Pošto se stan nalazi na katu građanske kuće iz 18. stoljeća, započeta su arhitektonska istraživanja objekta na temelju propisanih uvjeta konzervatorske službe u Varaždinu.

Uz radove na obnovi zgrada i stalnih postava, GMV je posljednjih desetak godina razvio bogatu i raznovrsnu aktivnost na svim područjima svog djelovanja.

Uz redovita arheološka istraživanja i nadzor na području grada i okolice, posebno je važan projekt istraživanja, zaštite, konzervacije i prezentacije srednjovjekovne utvrde Paka u novomarofskom kraju, koji

se kontinuirano provodi od 2001. godine.

Na području izložbene djelatnosti realizirane su brojne tematske, monografske, retrospektivne, samostalne, obrazovne, informativne, međumuzejske, gostujuće izložbe svih šest muzejskih odjela. Tako su Varaždinci i turisti mogli razgledati prikaze likovnih opusa Miljenka Stančića, Ive Režeka, Koste Angelija Radovanija, Vladimira Gašparića Gape, Dušana Džamonje, Dražena Trogrlića, Pavla Vojkovića, Nenada Opačića, Vande Tudja Strahonje, Ljube de Karine... pa sve do Darwina Butkovića 2005. godine.

Od tematskih izložbi mnoge su, zahvaljujući istraživanjima i stručnoj obradi građe, pridonijele novim spoznajama na pojedinim područjima. To su: *Plemstvo Županije varaždinske, Akvizicije GMV-a 1985. - 1995., Politički i stranački život Varaždina 1861. - 1941., Županija varaždinska u srednjem vijeku, Varaždinska građanska četa 1750. - 2000., Tragom židovske povijesti i kulture u Varaždinu, Lepoglavska čipka, Sakralna zbirka Etnografskog odjela, Stari satovi u muzejima sjeverozapadne Hrvatske, Album malih nabožnih sličica, Božićni običaji varaždinskog kraja, Ispod varaždinskih pločnika, Varaždinske uršulinke - 300 godina od dolaska u Varaždin, Drava nekad i danas.*

Posebno je svečano bila proslavljena 70. obljetnica Muzeja. U Galeriji starih i novih majstora održana je svečana sjednica Hrvatskoga muzejskog društva. U renesansnoj dvorani Staroga grada predstavljen je pretisak *Spomenice Gradskog muzeja Varaždin* iz 1935. godine i brončani reljef Stjepana Vukovića, rad akademskog kipara Mire Vuće. U prostoru Entomološkog odjela izložene su akvizicije svih šest odjela pristigle u Muzej posljednjih desetak godina. Navečer je za brojne goste i posjetitelje organizirano noćno razgledavanje Staroga grada. Put do utvrde bio je osvijetljen bakljama, a stalni su postav osvijetljavale stotine svijeća. Varaždinski gradonačelnik Alfred Obranić počasnno je "zapovijedao" ponovno utemeljenom *Varaždinskom građanskom gardom*, popularnim "purgarima" čiji su članovi, zajedno sa čuvarima u povijesnim kostimima, čuvali muzejske prostore i izložke.

Nakon što je Povijesni odjel Muzeja izgubio zgradu stare gimnazije, zbirke su pohranjene u izložbenom salonu Galerije starih i novih majstora. Za njihov konačni smještaj određeni su preostali prostori palače Herzer, iz kojih su postupno iseljavani stanari. Istodobno su provedena arheološka i povijesno-konzervatorska istraživanja palače, koja su prethodila izradi projektne dokumentacije za njezinu sanaciju, rekonstrukciju i prezentaciju s budućom muzejskom namjenom. Na prvom katu ostaje Entomološki odjel, dok će se u dvorišni objekt, tzv. bivši golubinjak, smjestiti ured, čuvaonica, radionica i biblioteka Arheološkog odjela, a tavanski prostor bit će iskorišten za zbirke, priručnu knjižnicu i radni prostor Povijesnog odjela. U podrumu, natkrivenom dvorištu i prizemlju oblikovat će

se novi stalni postav s izlošcima obaju odjela pod nazivom *Varaždin u pretpovijesti i povijesti*. Radovi što ih sufinanciraju Ministarstvo kulture RH i Grad Varaždin u tijeku su te se za dvije godine očekuje otvorenje novog muzejskog postava, ali i primjereni smještaj arheoloških i povijesnih zbirki.

LITERATURA

1. Grupa autora: *Spomenica Varaždinskog muzeja, 1925. - 1935.*
2. Krešimir Filić: *Varaždinski muzej, 1943.*, vodič Muzeja
3. Grupa autora: Godišnjak Gradskog muzeja Varaždin, 1975. (Jasna Tomičić: *Pedeset godina Gradskog muzeja Varaždin*, str. 5-12.)
4. Grupa autora: Godišnjak Gradskog muzeja Varaždin, 1985. (Jasna Tomičić: *Šezdeset godina Gradskog muzeja Varaždin*, str. 5-31.)
5. Grupa autora: *Spomenica Gradskog muzeja Varaždin, 1997.* (Anita Šestan-Perić: *Godine preporoda, Djelatnost Gradskog muzeja Varaždin 1990. - 1996.*, str. 49-55.)

Korištena tiskana i pisana građa čuva su u fundusu Kulturnopovijesnog odjela GMV-a.

Primljeno: 15. svibnja 2006.

MARKING THE 80th ANNIVERSARY OF VARAŽDIN CITY MUSEUM, 1925-2005

After Zagreb, Split and Osijek came Varaždin in the early 20th century in launching an initiative for the founding of its own museum. In the great Culture History exhibition held during summer 1923 in the high school building, the organisers showed their fellow citizens and many visitors the rich diversity of historical and artistic objects preserved in the city and surrounds. The exhibition was organised by the exhibition committee, composed of 25 members and chaired by Nikola Pečornik. An important role was played by teachers at the high school, and one of them was to be the long-term secretary of the museum association and the first director of Varaždin City Museum Krešimir Filić. The press of the time, from home and abroad, gave copious coverage to the exhibition, to its conception, exhibits and the number of visitors, calling it a first rate cultural event of that year.

To mark the 80th anniversary of Varaždin City Museum, the author writes a review in which she leads us through the historically very detailed survey of the development of the museum and the changes that the permanent museum display underwent over the years, changes in museum experts, and the ripening of the institution into a modern establishment that keeps up with contemporary trends in museum activity.

sl.17. Novi vizualni identitet muzeja osmislio je pokojni Goran Merkaš

sl.18. Plakat za izložbu Miljenka Stančića objavljuje uz retrospektivnu izložbu 1996.